

Ο Δυτικός Κοσμός και οι Γεωπολιτικές Ισορροπίες της Ευρύτερης Α. Μεσογείου

Αντιναύαρχος ε.α. Β. Μαρτζούκος ΠΝ

Μέλος της ΑΛΛΗΛΟΝ

Ομιλητής στην εκδήλωση της Κέρκυρας 20 Ιουλίου

Επίτιμος Διοικητής ΣΝΔ

Αντιπρόεδρος ΕΛ.Ι.Σ.ΜΕ

Περίληψη

Η Δύση βρίσκεται στο επίκεντρο ενός ρευστού διεθνούς περιβάλλοντος και αντιμετωπίζει σειρά σημαντικών προκλήσεων. Οι Δυτικές αντιδράσεις επιβάλλεται να είναι έγκαιρες και αποφασιστικές. Μία από τις πλέον σημαντικές περιοχές ενδιαφέροντος αποτελεί η Ανατολική Μεσόγειος, παραδοσιακά Δυτικής επιρροής της οποίας οι ασταθείς εξελίξεις απαιτούν πρόβλεψη και ρεαλισμό. Σκοπός του παρόντος άρθρου είναι να περιγράψει την κατάσταση στην Α. Μεσόγειο, να εντοπίσει τις πηγές αστάθειας και να προτείνει την βέλτιστη προσέγγιση για τα Δυτικά συμφέροντα.

Διεθνής κατάσταση: Η σταδιακή μετατροπή του διεθνούς συστήματος σε πολυπολικό αμφισβητεί την πρωτοκαθεδρία της Δύσεως η οποία αντιμετωπίζει οικονομικά, ενεργειακά, δημογραφικά και μεταναστευτικά ζητήματα. Η συμμαχία των BRICS αυξάνει τα μέλη της σε 11 (έπεται συνέχεια), ισχυροποιείται σε κρίσιμους πόρους, λειτουργεί δική της αναπτυξιακή τράπεζα και κυοφορεί δικό της νόμισμα. Κρίσιμο μέγεθος αποτελεί ο βαθμός ελέγχου των θαλασσίων γραμμών επικοινωνιών. Αποτελεί θετική εξέλιξη για την Δύση η πρόθεση εμπορικής και ενεργειακής συνδέσεως της Ινδίας με τον Περσικό Κόλπο και την Ευρώπη, ενώ κρίνεται ως φυσικό και σκόπιμο η διασύνδεση αυτή να συμπεριλάβει τον άξονα Ελλάς - Κύπρος - Ισραήλ.

Τα Δυτικά ζωτικά συμφέροντα στην Αφρική πλήττονται διαρκώς, επ' ωφελεία κυρίως της Κίνας, Ρωσίας και Τουρκίας. Ταπραξικοπήματα στο Μάλι (2020), Τσαντ (2021), Μπουρκίνα Φάσο (τρεις φορές εντός του 2022) και Νίγηρα (2023) και η μερική αποχώρηση των Δυτικών επιβιβαιώνουν το γεγονός. Στην Αφρική συνυπάρχουν πολλαπλές πηγές αστάθειας, με ό τι αυτό σημαίνει για το μέλλον της γηράσκουσας Ευρώπης ιδιαίτερα από την αναμενόμενη ραγδαία αύξηση της μαζι-

κής παρανόμου μεταναστεύσεως πληθυσμών. Τα πλέον των 25 εκ. μεταναστών στην Ευρώπη από Αφρική και Ασία προκαλούν ζητήματα κοινωνικής συνοχής, ασφαλείας (επιρροή επ' αυτών από ξένα κέντρα), απειλείται η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση λόγω ανόδου ακραίων πολιτικών κομμάτων κ.λπ.. Κύριο αίτιο των επιπτώσεων αυτών αποτελεί η διαφορά αξιακού κώδικα της πλειοψηφίας των εν λόγω μεταναστών (ιδίως η θεοκρατία έναντι κοσμικού κράτους) η οποία καθιστά λίαν δυσχερή την αφομοίωσή τους.

Σύμφωνα με τις ενδείξεις η ιδιαίτερως δαπανηρή (σε χρήμα και κυρίως ανθρώπινες ζωές) σύγκρουση στην Ουκρανία θα συνεχισθεί και εντός του 2024. Τυχόν αποτυχία της ουκρανικής αντεπιθέσεως θα δοκιμάσει την Δυτική συνοχή, ενώ η επιτυχία της αναμένεται να κλιμακώσει την σύγκρουση σε επικίνδυνο επίπεδο. Σε ενδεχόμενες διαπραγματεύσεις των δύο πλευρών η Ουκρανία θα πρέπει να είναι αρκούντως ισχυρή ώστε να θέτει όρους για ένα μέλλον δίχως νέες εισβολές. Το αποτέλεσμα των εκλογών του 2024 στις ΗΠΑ, καθώς και το ενδεχόμενο ρωσικής στρατιωτικής παρουσίας στην αμερικανική ήπειρο, θα είναι καθοριστικά για τις περαιτέρω εξελίξεις.

Οι εύθραυστες ισορροπίες στα Βαλκάνια δικαιολογούν τον τίτλο τους ως «η πυριταποθήκη της Ευρώπης». Οι ιστορικές αντιπαλότητες, οι εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες, το ακραίο Ισλάμ, η δυσλειτουργίες του κράτους δικαίου και η διαφθορά, τα κρατικά ηγεμονικά επεκτατικά οράματα και τα συμφέροντα περιφερειακών και μεγάλων δυνάμεων στην περιοχή συνθέτουν ένα επικίνδυνο περιβάλλον το οποίο δυσκολεύει και μάλλον απομακρύνει παρά επιταχύνει χρονικά, όπως ορισμένοι επιθυμούν, την ένταξη κρατών της περιοχής στους Δυτικούς θεσμούς.

Η μακρά επανάπαυση της Ευρώπης στην εξάρτηση από τους ρωσικούς υδρογονάνθρακες δοκιμάζει σήμερα την ενεργ-

γειακή της ασφάλεια μετά την ρωσική εισβολή στην Ουκρανία. Η πράσινη μετάβαση αποτελεί θεμιτό αλλά δαπανηρό και, όπως προβλέπεται, σημαντικά μακροπρόθεσμο σκοπό. Έως τότε η Ευρώπη θα πρέπει να βελτιστοποιήσει τις εισαγωγές υδρογονανθράκων και να ελαχιστοποιήσει αποκλειστικούς προμηθευτές ή αποκλειστικές διαδρομές ενεργειακής διελεύσεως, ιδίως μέσω αναξιόπιστων κρατών τα οποία συχνά μετέρχονται εκβιαστικών μεθόδων προς επίτευξη των συμφερόντων τους.

Ευρύτερη Α. Μεσόγειος και αποσταθεροποιητικοί παράγοντες: Η κρίσιμη γεωπολιτική αξία της Α. Μεσογείου, εν μέσω τριών ηπείρων και σημαντικών θαλασσιών οδών επικοινωνίας, προκαλεί διακρατικούς ανταγωνισμούς. Σε αντίθεση με την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, η έλλειψη ολοκληρωμένης αμερικανικής στρατηγικής για την Α. Μεσόγειο και το εσφαλμένο πολιτικό μήνυμα εγκαταλείψεως της περιοχής έσπευσαν να εκμεταλλευθούν αντιδυτικές δυνάμεις, κρατικές και μη (π.χ. Ρωσία, Κίνα, Ιράν, ακραίο Ισλάμ κ.λπ.).

Η Ρωσία αποκτά μόνιμη αεροναυτική παρουσία στην Συρία ενώ το Ιράν επιδιώκει χερσαία γέφυρα επιρροής έως την Α. Μεσόγειο, μέσω Ιράκ, Συρίας και Λιβάνου, προσεγγίζοντας επικίνδυνα το Ισραήλ. Η Ρωσία με την Τουρκία ανέχονται ή διευκολύνουν το Αζερμπαϊτζάν κατά της Αρμενίας. Στην αστάθεια συμβάλλουν ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις αλλά και κρατικοί σπόνσορες αυτών οι οποίοι τις βοηθούν ή και μετακινούν χιλιάδες ακραία μέλη τους σε «πόλεμο δι' αντιπροσώπων» (π.χ. πρακτική της Τουρκίας στην Λιβύη). Κατά συνέπεια η Δυτική επένδυση σε αυταρχικά, επαμφοτερίζοντα, καιροσκοπικά ή δομικώς διαφοροποιημένα κράτη αποτελεί κίνηση υψηλού ρίσκου. Οι πολύπλευρες σχέσεις με το σύνολο των κρατών της περιοχής εξυπηρετούν την Δύση αλλά η ανάθεση ρόλου και ελέγχου στην περιοχή θα πρέπει να αφορά κράτη πλήρως προσκείμενα προς αυτήν.

Η Ελλάς δεν ανήκει απλώς στην Δύση, όπως έχει αποδείξει ιστορικά αλλά είναι η Δύση αφού η σχέση της με αυτήν δεν είναι συγκυριακή αλλά θεμελιωδώς αξιακή και υπάρχει από τις καταβολές του δυτικού πολιτισμού. Το γεγονός ότι ο ελληνισμός δεσπόζει γεωγραφικά στην Α. Μεσόγειο σχηματίζοντας συμπαγή γεωπολιτικό χώρο από την Κέρκυρα έως την Κύπρο αποτελεί ζωτικό Δυτικό πλεονέκτημα. Οι ελληνικές θάλασσες παρέχουν πρόσβαση σε τρεις ηπείρους και στις πλέον σημαντικές γραμμές επικοινωνιών. Οι ελληνικές νήσοι και η Κύπρος ελέγχουν

την ευρύτερη περιοχή της Α. Μεσογείου. Η Σούδα κατέχει μοναδική στρατηγική θέση, ενώ η Αλεξανδρούπολη, Θεσσαλονίκη και Καβάλα συνδέονται μέσω των λιμένων τους με την ευρωπαϊκή ενδοχώρα, παρακάμπτοντας τα Στενά. Προφανή αξία έχουν οι λιμένες Πειραιώς αλλά και της Δ. Ελλάδος όπως των Πατρών, Κερκύρας και Ηγουμενίτσας.

Η θεοκρατική, αναθεωρητική και αυταρχική Τουρκία απομακρύνεται δομικά από την Δύση, ερχόμενη σε αντίθεση με αυτήν σε αρκετές κεντρικές περιοχές ενδιαφέροντος. Με τα πολιτικά εργαλεία του Παντουρανισμού, Πανισλαμισμού και Νεοοθωμανισμού καθώς και με την επένδυση στην στρατιωτική ισχύ (ένοπλες δυνάμεις, αμυντική βιομηχανία, βάσεις σε επιλεγμένα κράτη κ.λπ.), η Τουρκία επιδιώκει την υλοποίηση ηγεμονικών φιλοδοξιών της (επέκταση σε βάρος γειτόνων, ευρύτερη επιρροή) οι οποίες είναι αναπόφευκτα και βαθύτατα αποσταθεροποιητικές. Είναι έκδηλη η τουρκική τάση προς στρατηγική αυτονομία, με ταυτόχρονη προσέγγιση της Ευρασίας και του Μουσουλμανικού κόσμου (στενές σχέσεις με Ρωσία, Κίνα, Πακιστάν, Ιράν, Αζερμπαϊτζάν, τουρκόφωνα κράτη Κ. Ασίας, Αδελφοί Μουσουλμάνοι, Χαμάς, Ισλαμικό Κράτος, παραστρατιωτικές ισλαμικές οργανώσεις στην Συρία, ισχυρή διείσδυση στην Αφρική και Μ. Ανατολή, απόπειρες προσεγγίσεως BRICS και SCO κ.λπ.). Η Τουρκία είναι παρούσα και στην Ευρώπη με εκατομμύρια Μουσουλμάνων Τούρκων ή Μουσουλμάνων μεταναστών επί των οποίων επιδρά και κατευθύνει την ψήφο και την συμπεριφορά τους. Με τον τρόπο αυτό η Τουρκία δύναται να ασκεί εκβιαστικά την πολιτική της (π.χ. ένταξη Σουηδίας στο NATO έναντι αεροσκαφών F16, μη εργαλειοποίηση μεταναστών έναντι χρημάτων, ενταξιακή πορεία στην ΕΕ άνευ πληρώσεως κριτηρίων, εξάλειψη κυρώσεων κατά Τουρκίας παρά την παραβίαση κανόνων και την φιλορωσική της πολιτική κ.λπ.).

Μέρος των Δυτικών κέντρων λήψεως αποφάσεων διατηρεί την ψευδαίσθηση ότι η Τουρκία εξακολουθεί να είναι απαραίτητη ως ανάχωμα κατά της Κίνας και της Ρωσίας. Στο πλαίσιο αυτό οι ΗΠΑ ανέχονται και κατευνάζουν την Τουρκία, συχνά τραυματίζοντας το κύρος τους. Προβληματίζει η χρονική σύμπτωση των επικειμένων αποφάσεων για ένταξη της Σουηδίας στο NATO, με το ζήτημα αποκτήσεως αεροσκαφών F16 viper από την Τουρκία και την συνάντηση των Υπουργών Μπλίνκεν και Φιντάν την ίδια ημέρα ασκήσεως δικαστικής διώξεως και διαπομπεύσεως του Γερουσιαστού Μενέντεζ

τον οποίον ο Πρόεδρος Ερντογάν κατηγορούσε προσφάτως. Στην Τουρκία σοβούν σημαντικά εσωτερικά προβλήματα που αφορούν την οικονομία, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου και κυρίως το διαρκές Κουρδικό ζήτημα, των δεκάδων εκατομμυρίων Κούρδων που δεν μπορούν να αγνοηθούν από την Δύση. Σε κάθε περίπτωση η τελευταία δεν μπορεί να υποκύπτει σε απειλές και εκβιασμούς. Οι τουρκικές επεκτατικές φιλοδοξίες απειλούν ευθέως την Ελλάδα και την Κύπρο, ενώ καθυστερούν την προώθηση των ενεργειακών εξελίξεων στην Α. Μεσόγειο. Μοναδική βάση καθορισμού του τρόπου συμμετοχής εκάστου κράτους της περιοχής αποτελεί το Διεθνές Δίκαιο της θάλασσας. Κάθε αυθαίρετη ενέργεια η οποία θέτει φραγμούς στην όλη ενεργειακή διαδικασία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται δυναμικά από τους Διεθνείς Θεσμούς και την Δύση. Η όδευση της ενέργειας προς την Ευρώπη είναι σκόπιμο να πραγματοποιηθεί μέσω φιλικών Δυτικών υδάτων και φιλικών κρατών διασφαλίζοντας συγχρόνως ότι ουδέν κράτος θα καταστεί αποκλειστικός ή κυρίαρχος κόμβος διελεύσεως ενέργειας, με ανάλογη ευρωπαϊκή εξάρτηση.

Η μη δίκαιη και βιώσιμη λύση του Κυπριακού ζητήματος αποτελεί παράγοντα αστάθειας στην Α. Μεσόγειο και συνδέεται με την καθυστέρηση εκμεταλλεύσεως των υδρογονανθράκων της περιοχής επί ωφελεία και της Ευρώπης. Η παράνομη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022 και η κατοχή εδαφών της, μοιάζει με την αντίστοιχη τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 και την έκτοτε παράνομη κατοχή του 37% του εδάφους της. Τα βασικά επιχειρήματα των δύο εισβολών είναι σε μεγάλο βαθμό ταυτόσημα, όπως «η προστασία ομοεθνών», τα «ιστορικά δικαιώματα», η «απαίτηση δημιουργίας ζωτικού χώρου ασφαλείας» κ.λπ. και βρίσκονται σε κεντρικές τους διαστάσεις εκτός κάθε πλαισίου Διεθνούς Δικαίου. Η αξιοπιστία της Δυτικής ευαισθησίας για την Ουκρανία, δοκιμάζεται στην Κύπρο.

Η Τουρκία επιδιώκει, κατά τις δικές της δηλώσεις, παρά την κατ' ευθείαν παράβαση σωρείας διατάξεων του Διεθνούς Δικαίου, την κυπριακή διχοτόμηση, τον έλεγχο του μισού Αιγαίου και της μισής ΝΑ Μεσογείου. Πόσο άραγε θα ευνοούσε τα Δυτικά συμφέροντα, καθώς και τα συμφέροντα των κρατών της περιοχής, η υλοποίηση αυτών των διεκδικήσεων από μία χώρα με περιφερειακές ηγεμονικές και πυρηνικές φιλοδοξίες σαν την Τουρκία; Στο πλαίσιο της ΕΕ και με την Κύπρο ως κράτος μέλος διασφαλίζεται πλήρως στην νήσο το κράτος δικαίου, η Δημοκρα-

τία, καθώς και η ασφάλεια και ευημερία των Τουρκοκυπρίων. Το καθεστώς των κατοχικών στρατευμάτων, των εγγυήσεων και της πλήρους εξαρτήσεως των κατεχομένων εδαφών από την Τουρκία, διαιωνίζουν την αστάθεια, εισαγάγουν ανεπιθύμητους στην νήσο (π.χ. ηγεμονική Τουρκία, Ρωσία, ακραίο Ισλάμ, Ιράν κ.λπ.) και βλάπτουν τα Δυτικά γεωπολιτικά συμφέροντα (στρατιωτικά, εμπορικά, ενεργειακά). Το Κυπριακό παραμένει διεθνές θέμα εισβολής και κατοχής. Για την Ελλάδα η δίκαιη και βιώσιμη λύση του Κυπριακού πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των ελληνοτουρκικών σχέσεων.

Επιδιώκονται οι ανοικτοί διάουλοι επικοινωνίας αλλά ένας αποτελεσματικός και όχι προσχηματικός διάλογος Ελλάδος - Τουρκίας προϋποθέτει απουσία τελεσιγράφων, απειλών και τετελεσμένων, σχετική ισορροπία συσχετισμού ισχύος, κοινή αποδοχή του Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Συνθηκών ως βάση συζητήσεως και επιπλέον για το Κυπριακό την πλήρη εφαρμογή του ευρωπαϊκού κεκτημένου. Εάν γίνουν «αμοιβαίες υποχωρήσεις» η Τουρκία θα παραιτηθεί από μέρος των μονομερών παρανόμων της διεκδικήσεων, ενώ η Ελλάς από τα δικαιώματά της. Το τρέχον «καλό κλίμα» (με Ελλάδα, Ισραήλ, Αίγυπτο κ.λπ.), κρίνεται ότι αποτελεί προσωρινή τουρκική τακτική έως ότου αποκομίσει από την Δύση το προσδοκώμενο όφελος (χρηματοδότηση, αεροσκάφη F16 ή και F35, κατάργηση της visa και τελωνειακό όφελος στην ΕΕ, επωφελή ΜΟΕ στο Αιγαίο, ενεργειακά οφέλη στην ΝΑ Μεσόγειο, ευνοϊκή λύση Κυπριακού κ.λπ.). Οι δογματικά ανυποχώρητες μονομερείς Τουρκικές παράνομες διεκδικήσεις από Ελλάδα και Κύπρο, διατηρούν στην ουσία τους τις ελληνοτουρκικές σχέσεις σαν σχέσεις μηδενικού αθροίσματος και κάθε διεθνής «εκδούλευση», ή γενική και αόριστη πίεση προς «διάλογο», βλάπτει τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα, και επιτείνει την αστάθεια.

Επίλογος: Εάν η Δύση όπως την γνωρίζουμε επιθυμεί την επιβίωσή της θα πρέπει να προασπίσει με κάθε τρόπο το αξιακό της σύστημα (κυρίως Δημοκρατία, κοσμικό κράτος), να αντιμετωπίσει τον εκρηκτικό συνδυασμό δημογραφικού και μεταναστευτικού ζητήματος, να προασπίσει την ασφάλεια των εδαφών, θαλασσών και σφαιρών επιρροής της, την οικονομία, την ενεργειακή της ασφάλεια, τους πόρους, την τεχνολογία, καθώς και τις θαλάσσιες και χερσαίες οδούς επικοινωνίας της. Η «γέφυρα» μεταξύ Ινδοειρηνικού και Ευρωατλαντικού και η θεώρηση της μεγάλης αυτής περιοχής ως ενιαίου γεωπολιτικού θεάτρου ασφαλείας είναι

σκόπιμη. Η Δύση πρέπει να προωθήσει περαιτέρω την συλλογική ασφάλεια και να καλύψει περιφερειακά κενά ισχύος. Μετά την Ουκρανική εμπειρία η Ευρωπαϊκή αμυντική ολοκλήρωση θα πρέπει να επιταχυνθεί.

Η τεταμένη κατάσταση στην ευρύτερη Α. Μεσόγειο πρέπει να εξομαλυνθεί με αποφασιστική απομόνωση κάθε αποσταθεροποιητικού παράγοντος. Τα υποθαλάσσια κοιτάσματα της Α. Μεσογείου θα πρέπει να αξιοποιηθούν το ταχύτερο επ' ωφελεία της Ευρώπης και με ενεργειακές οδεύσεις χαμηλού γεωπολιτικού ρίσκου. Οι εστίες αστάθειας στην Α. Μεσόγειο θα πρέπει να ελεγχθούν (π.χ. απομάκρυνση ξένων στρατευμάτων και παραστρατιωτικών από τις Β. ακτές της Αφρικής και της Μ. Ανατολής, δίκαιη και βιώσιμη επίλυση Κυπριακού, απομόνωση αναθεωρητικών κρατών που ασκούν πειθαναγκαστική πολιτική, πάταξη ισλαμικής τρομοκρατίας, εξάλειψη διακινήσεως ανθρωπίνων ψυχών κ.λπ.). Η ΕΕ, ως άμεσα ενδιαφερόμενη, οφείλει να διαδραματίσει ενεργό και δυναμικό ρόλο τόσο στο ενεργειακό όσο και στο Κυπριακό ζήτημα το οποίο συνδέεται με κράτος μέλος της. Οι άξονες στρατηγικής συνεργασίας μεταξύ κρατών είναι θεμιτοί εφ' όσον εδράζονται στο Διεθνές Δίκαιο και τις Διεθνείς Συνθήκες.

Η Ελλάδα διατηρεί σταθερά αγαστές σχέσεις με όλα τα κράτη της ευρύτερης περιοχής της Α. Μεσογείου. Εξαίρεση αποτελεί η μέχρι τώρα σταθερά απειλητική και επεκτατική Τουρκία με την οποία διατηρούνται ανοικτοί διάυλοι επικοινωνίας αλλά αναμένεται η συμμόρφωση και ο σεβασμός της χώρας αυτής προς το Διεθνές Δίκαιο, καθώς και η προσαρμογή της στο πνεύμα καλής γειτονίας. Η εξέχουσα γεωγραφική θέση της Ελλάδος την καθιστά κεντρικό κόμβο για τα δυτικά συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή (από την Α. Ευρώπη έως τον Ινδικό ωκεανό). Ως μέλος της ΕΕ και του ΝΑΤΟ και ενταγμένη δομικά στους Δυτικούς θεσμούς, η Ελλάδα είναι δυνατόν να καταστεί υποδοχέας, παραγωγός και αναδιανομέας ασφαλείας αλλά και ενέργειας. Το γεωπολιτικό μέγεθος, η στρατιωτική δυνατότητα και η συμμετοχή σε ισχυρές συμμαχίες επιτρέπουν στην Ελλάδα να συνδιαμορφώσει τις ευρύτερες περιφερειακές εξελίξεις. Σε κάθε περίπτωση η Ελλάδα ως χώρα status quo, αναμένει την απαιτούμενη στήριξη και αρωγή από την Δύση αφού διακυβεύονται κοινά συμφέροντα και επιπλέον οι επιδιώξεις της βασίζονται στο Διεθνές Δίκαιο. Ειδικά για την επίλυση του Κυπριακού ζητήματος η Δύση θα πρέπει να επιδείξει αποφασιστικά ανάλογη ευαισθησία με

αυτήν που δικαιολογημένα επέδειξε προς την Ουκρανία μετά την παράνομη Ρωσική εισβολή. Τέλος θα πρέπει η Ελλάς, αφού προσδιορίσει τα εθνικά της συμφέροντα και τους εθνικούς σκοπούς, να διαμορφώσει μία αυτόφωτη εθνική αποτρεπτική στρατηγική την οποία να επικοινωνήσει προς κάθε κατεύθυνση, λαμβάνοντας το ταχύτερο όλα τα απαιτούμενα εθνικά μέτρα για την εκπλήρωσή της και αξιοποιώντας τις υφιστάμενες συμμαχίες.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Barkey J. Henry "Erdogan the Survivor. Washington Needs a New Approach to Turkey's Improviser in Chief", *Foreign Affairs*, September/October 2023, August 17, 2023

Bastian Jeans "China in the Eastern Mediterranean", *Interview*, May 23, 2023

Capsaskis Constantine "Moscow's Strategic Obsession with the Eastern Mediterranean: Lessons from pre-Cold War history", June 17, 2022

Makovsky Alan "Opportunities and Challenges in the Eastern Mediterranean: Examining U.S. interests and Regional Cooperation", (Testimony before the House Committee on Foreign Affairs), May 2, 2022.

Marketos N. Thrassy "Eastern Mediterranean Energy Geostrategy on Proposed Gas Export Routes", *Fondation pour la recherche strategique*, 4 July 2018

Shapiro J., Aidintasbas A., "Erdogan's Post - Western Turkey", *Foreign Affairs*, August 11, 2023

Yegin Mehmet "United States Policy in the Eastern Mediterranean", from the journal "Comparative Southeast European Studies", published online 2022 - 10 - 11, published in Print 2022 - 09 - 27

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Καμπουρίδης «Η Τουρκία παγκόσμιο κέντρο εκβιασμού», 09-07-2023

Ήφαιστος Π. «Αυτοκτονία του Ενός Δεκάτου του Ελληνισμού στην Κύπρο με ΔΔΟ», *simerini.sigmalive.com*, 06 --08 - 2023

Λάβδας Κ. «Πλεονεκτήματα και Ευκαιρίες στην Ανατολική Μεσόγειο και την Δύση», 06 - 08 - 2023

Λαυρέντζος Α. «Γιατί η Συνεκμετάλλευση είναι Ολέθρια Επιλογή για την Ελλάδα», 26 - 07 - 2023

Λουκόπουλος Κ. «Το Νέο Παιχνίδι στην Λιβύη με την Τουρκία ξανά σε Κεντρικό Ρόλο», 26 - 08 - 2023

Μάζης Ι. «Θεωρητική και Κριτική Ανάλυση του Ε/Τ Διαλόγου μετά την Περίοδο της Παραισθήσεως περί υφέσεως των σεισμών», Θέρος 2023

Φιντικάκης Γ. «Το Νήμα με το Κάιρο Ξαναπιάνει η Αθήνα - Η Σφήνα της Τουρκίας», *Άμυνα και Διπλωματία*, 02 - 08 - 2023